

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

AMEA NAXÇIVAN BÖLMƏSİNİN
BİORƏSURLAR İNSTİTUTU

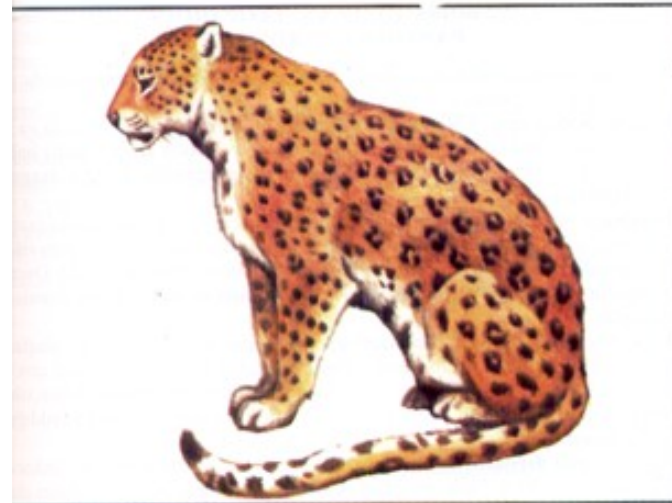
NAXÇIVAN MR EKOLÖGİYƏ VƏ
TƏBİİ SƏRVƏTLƏR NAZİRLİYİ

**NAXÇIVAN
MUXTAR RESPUBLİKASININ
QIRMIZI KİTABI**

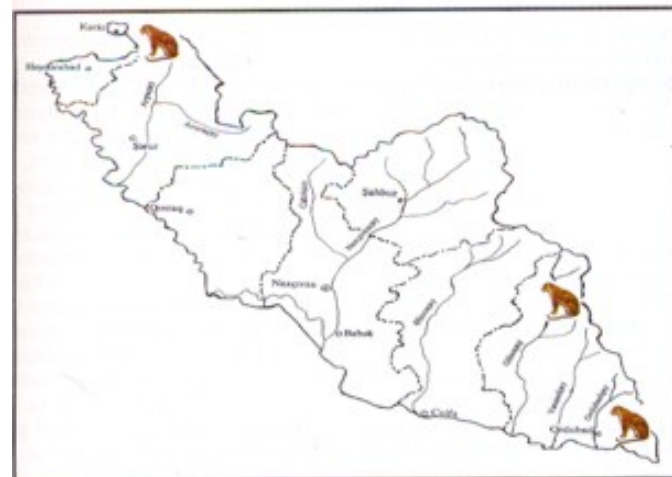
(ONURĞALI HEYVANLAR ÜZRƏ)

CİLD 1

Naxçıvan – 2006

**BƏBİR (QAPLAN, LEOPARD)
PANTHERA PARDUS LİNN.**

BƏBİR (QAPLAN, LEOPARD) - PANTHERA PARDUS LINN.

Bu növün keçmiş SSRİ ərazisində 2 yarımnövü vardır ki, onlardan da yalnız Ön Asiya bəbiri respublikamızda yaşayır.

Statusu: Kategoriya- CR, təbiətdəki vəziyyəti böhran həddinə çatan və nəşlinin kəsilmək ehtimalı olan növdür. Bu növ bir neçə illərdir ki, çox nadir hallarda çoban və yegerlərə rast olunur, lakin ixnotakson materiallar bəbirin ərazimizdə mövcud olduğunu göstərir.

Yayılması: Ədəbiyyat məlumatlarına əsasən bəbir Qafqazda, Zaqafqaziya, Orta Asiyada isə Türkmənistan, Özbəkistan və Tacikstanda, şimali- qərbi Əfqanıstanda, şimali İrənin dağlarında yayılmışdır. Naxçıvan MR ərazisində Dərələyəz və Zəngəzur silsiləsinin keçilməz sıldırım qayalı qismən meşəli-kollu zonalarında yayılmışdır.

Yaşayış yeri: Bəbir vaxtı ilə Azərbaycanın qalın meşələrində, qayalıqlarında geniş yayılmış yırtıcılarından hesab olunurdu, lakin hal- hazırda sayı çox azalmışdır. Naxçıvan MR –in Dərələyəz və Zəngəzur silsiləsinin meşəli- kollu, sıldırım qayalı ərazilərində, əsasən bezoar keçiləri və muflon qoyunlarının yayıldığı zonalarda yaşayır.

Sayı və onun dəyişmə dinamikası: Naxçıvan MR ərazisində E.K. Əskərov və V.S. Lukarévskiy ilə birlikdə aparılan ekspedisiyaya, həmçinin ixnotakson əlamətlərə görə 3 və ya 4 ailənin yaşadığı aydınlaşdırılmışdır. H.Ə.Əliyev adına Ordubad Milli Parkı ərazisinə daxil olan Kotam vadisində, Gəmiqaya- Qarıcıq və Əyriçayın mənsəbinə yaxın "Keçi ağılı" adlı dağlıq sahələrdə bəbirin yaşadığı dəqiqləşdirilmişdir.

Əsas limitləyici faktorlar: Tədqiq edilməmişdir, ancaq qida bazasının azlığı və narahatedici faktorların başlıca rol oynadığı şübhəsizdir.

Bioloji xüsusiyyətləri: Azərbaycanda 2 yarımnövü: Qafqaz (P. p. Ciscaucasicus) və Zaqafqaziya (P.p.tullianus) bəbiri yayılmışdır ki, onlardan birincisi qərb hissədə, ikincisi isə şərq hissədə yaşamışlar. Böyük Qafqazda da bəbirin yaşadığı son məlumatlarla isbatlanmışdır. Aparduğumuz müşahidələrə və çobanların, ovçuların, yegerlərin məlumatına əsasən bəbirlə ildə 1-2 dəfədən artıq rastlaşma halları olmur. Ən çox Ordubad rayonunun Kotam, Kilit, Pəzməri, Parağaçay, və Nəsirvaz kəndlərinin yaxınlığındakı qayalıqlarda müşahidə edilmişdir. Fikrimizə Ordubad Milli Parkı və Ordubad yasaqlığı zonasına daxil olan həmin yerlərdə bəbirin qida bazası (dağ keçiləri və muflonlar) kifayət qədər olduğundan, ən başlıcası isə brakonerlərdən ciddi qorunması nəticəsində bu ərazilərdə bəbir yaşayır. Bəbirin qidasını dağ keçiləri və muflonlardan başqa, həmin ərazidə yaşayan oxlu kirpi, kəkliklər, Xəzər uları və digər canlılar da təşkil edir. Biologiyası dəqiq öyrənilməmişdir, lakin çobanların və yegerlərin məlumatına görə Kotam vadisində (2004-cü il, Soyuqdağ ətəyi) yanında 2 balası olan bəbir sübh tezdən su içmək üçün Kotamçaya yemmişdir. Qafqazda cütləşmənin yanvarda baş verdiyi güman edilir, balalar isə aprel-may ayında doğulur. Bir nəsilə adətən 2-3 bala olur.

Qorunması üçün görülmüş tədbirlər: 1967-ci ildən respublikada bəbirin ovunu qadağan edən qanun qüvvədədir. Azərbaycanın (1989) və keçmiş SSRİ-nin (1984) "Qırmızı Kitab"ına salınmış və yarımnövü göstərilmədən ovlanması qadağan olunmuşdur.

Zəruri qorunma tədbirləri: Ordubad Milli Parkının Kotam vadisində, Gəmiqaya- Qarıcıq və Əyriçayın mənsəbinə yaxın "Keçi ağılı" zonalarında mühafizə işi gücləndirilməlidir.

Məlumat mənbələri: Динник Н.Я., 1910; Новиков Г.А., 1956; Алиев Ф.Ф., Насибов С.Б., 1965; Гептнер В.Г., Слудский А.А., 1972; Слудский А.А., 1973; Azərbaycan faunası, cild 10, 1978; Красная Книга СССР, 1984; Azərbaycan SSR-in "Qırmızı Kitab"ı, 1989; Talıbov T.H., 1999; Лукаревский В.С., 2001; Azərbaycanın heyvanlar aləmi, 2004.